

РОЗДІЛ III.

СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ КОМПЕТЕНТНІСНОГО НАВЧАННЯ

Віра МЕЛЕЩЕНКО, Людмила ЧЕРНІЙ

Комунікація є одним із важливих компонентів нашого життя. Вона є ключовим засобом взаємодії та розуміння між людьми. Важливо враховувати, що комунікація може мати різні форми та виражатися різними способами. У вербальній комунікації люди використовують мовлення, слова або письмо для передачі інформації. Також комунікація може бути формальною чи неформальною, залежно від контексту та оточення. Невербальна комунікація включає жести, міміку, тон голосу, позу та інші невербальні засоби, що допомагають передавати емоції та нюанси повідомлень. Ця форма взаємодії між співрозмовниками може бути також дуже важливою для розуміння ситуації.

Вміння ефективно спілкуватися в особистому, побутовому та професійному житті є головним фактором для досягнення успіху та створення позитивних відносин з оточуючими. Також важливо бути уважним не лише до того, що ми кажемо, але і до того, як ми це робимо, оскільки обидві форми комунікації визначають ефективність нашого спілкування.

В сучасному світі комунікативна компетентність стала однією з основних навичкою для успішної адаптації та розвитку в різних сферах життя. Здатність ефективно спілкуватися стала важливою не лише в професійному середовищі,

але й в особистому та соціальному житті. Комунікативна компетентність включає в себе розуміння і використання мови, вміння слухати та виявляти емпатію, адаптацію до різних ситуацій, вміння виражати свої думки чітко та логічно, ефективно використовувати невербальні засоби комунікації, а також враховує культурні аспекти комунікації іншомовного середовища.

Для того, щоб зрозуміти суть компетентнісного підходу, необхідно, в першу чергу, з'ясувати значення таких понять, як «компетентність», «компетенція», «компетентний».

Аналіз дефініцій показує, що «компетенція» (лат. *competentia* від *compeo* — здібний, відповідний) означає коло повноважень будь-якої особи чи органу; володіння навиками, вміннями, знаннями, досвідом у певній сфері діяльності. Укладач англо-українського словника освітньої лексики Л. Вергун, пропонує такі визначення цих понять: «компетентність» (*competency*) — здатність, вміння, обізнаність, спроможність виконання чого-небудь, а «компетенція» (*competence*) — сукупність необхідних знань й вмінь²²⁷. У тлумачних словниках англійської мови терміни «*competence*», «*competency*» є, здебільшого, синонімічними і означають: 1) компетентність; 2) вміння, спроможність; 3) достаток, добрий матеріальний стан; 4) юр. компетенція, правочинність²²⁸. Із зазначеного робимо висновок, що «компетентною» (*competent*) вважають особу, яка готова виконувати будь-які завдання в певній галузі.

Цікавими, на наш погляд, є позиція вітчизняних і зарубіжних науковців стосовно тлумачення і розмежування цих понять. С. Сангі (Sanghi)²²⁹ пропонує

²²⁷ Л. Вергун, *Англо-український словник освітньої лексики*. (Тернопіль: Підручники і посібники, 2002).

²²⁸ D. Summers, *Longman Dictionary of Contemporary English*. (Person Education Limited, 2003).

²²⁹ S. Sanghi, *The Handbook of Competency Mapping*. (Sage Publications Inc., 2007).

розділяти поняття «компетентність» і «компетенція». Під «компетенцією» слід розуміти вміння, бажані стандарти й те, що можна виміряти. Натомість «компетентність» враховує поведінку, способи виконання діяльності й досягнення бажаних стандартів. Він розглядає «компетентність» як значно ширше поняття, яка дозволяє виконувати будь-яке завдання у певній галузі без особливих зусиль, тоді як «компетенція» вказує лише на наявні для цього знання і вміння.

Науковець Б. Хогг (Hogg) розуміє «компетентність», як демонстрацію набутих вмінь та навичок, які відповідають визначеним стандартам певної галузі, а також можливість їх використання в іншій сфері діяльності²³⁰.

Часто науковці трактують «компетенцію» та «компетентність» як здатність виконувати завдання, і ці визначення вважають взаємозамінними. Однак Л. Спенсер та С. Спенсер (Spencer and Spencer) запропонували враховувати під час визначення компетентності категорії «мотивів», «якостей» та «навичок», які необхідні для досягнення визначеної мети²³¹.

Термін «компетентність», на думку Вонга (Wang)²³², є розмитим поняттям так як «компетенція» та «компетентність» можуть використовуватися взаємозамінно без належного обґрунтування. Перший термін, «компетенція», — це знання, навички, можливості або становлення особи. Другий термін, «компетентність», спрямований на вирішення проблемно-орієнтованих завдань²³³.

Американський педагог, ад'юнкт-професор Університету Пенсильванії, Е. Шорта (Short), запропонував наукове обґрунтування поняття «компетентність»

²³⁰ B. Hogg, "European Managerial Competencies," *European Business Review* 93, no. 2 (1993): 21–26.

²³¹ L. Spencer and S. M. Spencer, *Competence at Work: Models for Superior Performance*. (New York: John Wiley & Sons, Inc., 2008).

²³² Shu-Yi Wang, "Identification of the Significant Competencies in Graphic Design," PhD diss. (University of Missouri-Columbia, 2006).

²³³ M. Arifin, "Competence, Competency, and Competencies: A Misunderstanding in Theory and Practice for Future Reference," *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 11, no. 9 (2021): 755–764. Available at: <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v11-i9/11064>

й визначив його як володіння ситуацією в умовах змінного навколишнього середовища, реагування на навколишні обставини і здатність змінювати їх. Доповнюючи згадане визначення, Е. Шорт наголошує, що це специфічна межа (міра), за допомогою якої можна охарактеризувати адекватність поведінки людини та визначити її головні риси²³⁴.

Науковець Е. Ешберн (Ashburn), погоджується з визначеннями Е. Шорта в тому, що компетентність може перетворитися з окремої риси поведінки на якісну характеристику людини. Продовжуючи досліджувати цю проблему в науковій публікації «Три вирішальні моменти, які стосуються процесу підготовки вчителів: тлумачення, розвиток і визначення компетентності» (Three crucial issues concerning the preparation of teachers for our classrooms: definition, development, and determination of competence), він стверджує, що «компетентність» залежить від бажаного результату навчального процесу. Крім того, на її формування, впливає тривалість, зміст і методи навчання, місце і роль учителя тощо²³⁵.

Схожій позиції дотримувався Дж. Берке (Burke), який у своїй роботі «Компетентнісно-орієнтоване навчання і виховання» (Competency Based Education and Training), дав чітке визначення «компетентності»²³⁶.

1. Компетентність — це вміння виконувати діяльність у певній галузі на професійному рівні.

2. У ширшому значенні, компетентність — це здатність людини практично застосовувати наявні знання й уміння.

3. Компетентність — це організація і планування роботи, вирішування нетипових ситуацій.

²³⁴ E. Short, "The Concept of Competence: Its Use and Misuse in Education," *Journal of Teacher Education* (1985): 2–6.

²³⁵ E. Ashburn, "Three Crucial Issues Concerning the Preparation of Teachers for our Classrooms: definition, development, and determination of competence," *ERIC Publications*. Available at: <https://eric.ed.gov/?id=ED281912>

²³⁶ J. Burke, *Competency Based Education and Training*. (New York: The Falmer Press, Taylor and Francis Inc., 1995).

4. До компетентності належать ті якості людини, які необхідні для управління та співпраці з іншими людьми.

Найбільш вдале пояснення, на нашу думку, запропонував Дж. Равена (Raven). Він визначає «компетенцію» як здатність людини до певної поведінки в конкретній сфері діяльності, що являє собою поєднання знань, навичок, ідей і готовності нести відповідальність за свої дії. Науковець стверджує, що компетентність складається з низки компонентів, багато з яких є відносно незалежними від інших, або до когнітивної та емоційної сфери.

Равен подає перелік компетенцій у вигляді тверджень (понад 37 положень), які по суті є мотивованими здібностями. Він поділяє їх на декілька груп: когнітивні (знання, вміння, навички), афективні (емоції, настанови, цінності, ставлення), вольові процеси (наполегливість, уміння планувати час, зосередження на досягненні мети, самоконтроль, цілеспрямованість, стресостійкість, організованість, готовність виконувати рутинну роботу, тощо) і досвід і звички людини (уміння братися і вирішувати справу, співпрацювати, задоволення від виконаної справи тощо)²³⁷.

Сформована компетентність вказує чи є людина компетентною в певній галузі. Проте, коли йдеться про аспекти поведінки, що забезпечують виконання компетентної діяльності, Вудрафф (Woodruffe)²³⁸ рекомендував використовувати термін «компетенція». Так само, Армстронг (Armstrong)²³⁹ намагався розмежувати «компетенція» та «компетентність». Він описує «компетентність» як необхідну умову професійного виконання роботи, а «компетенцію», як поведінку, що лежать в основі компетентної діяльності. Їх часто називають поведінковими компетенціями, оскільки вони призначені для

²³⁷ J. Raven and J. Stephenson, *Competence in the Learning Society*. (Peter Lang Inc., International Academic Publishers, 2001).

²³⁸ C. Woodruffe, "Competent By Any Other Name," *Personnel Management* 9 (1991): 30-33.

²³⁹ M. Armstrong and S. Taylor, *Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice*. 13th ed. (London: Kogan Page., 2014).

опису того, як люди ведуть себе, виконуючи свою роботу. Різниця між цими двома термінами є незначною, а тому їх можна використовувати паралельно.

М. Аріфін запропонував власне бачення термінів «компетенція», «компетентність», «компетентний» (див. Табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння термінів

«компетентність», «компетентний», «компетенція»²⁴⁰

Компетентність	Компетентний	Компетенція
Зосередження на результаті	Зосередження на поведінці особи	Зосередження на окремих моментах поведінки особи
Описує особливості професійного завдання чи бажаного результату	Описує професійні риси особи	Описує конкретну професійну рису особи
Складається з різних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання завдань	Складається з основних характеристик особи з високою професійною здатністю	Складається з основних характеристик особи з високою професійною здатністю
Не є перехідною, так як кожне знання, вміння чи навичка є більш конкретною для виконання завдання	Може переходити від однієї особи до іншої	Може переходити від однієї особи до іншої
Можна оцінити за результатами виконаного завдання	Можна оцінити з точки зору поведінки чи ставлення	Можна оцінити окремі знання, вміння і навички
Орієнтоване на процес виконання завдань	Орієнтоване на людей	Орієнтоване на людей

Отже, на основі аналізу праць зазначених авторів та враховуючи власний досвід, подаємо своє розуміння компетентності. Компетентність — це інтеграція

²⁴⁰ М. Arifin, "Competence, Competency, and Competencies: A Misunderstanding in Theory and Practice for Future Reference," 755–764.

знань, умінь, навичок, ставлення, цінностей, досвіду й поведінки, яка індивідуалізує виконання конкретного завдання. Вона є не вродженим, а набутим явищем, має рухливу структуру і залежить від суспільних й особистих потреб. Компетентність належить до загальних характеристик особистості й акцентує увагу на професійному вдосконаленні впродовж життя (див. Рис. 1).

Впровадження компетентнісного підходу в освіту є реакцією на зміни в суспільстві. Система освіти має змінюватись та навчати того, що актуальне та цінується сьогодні. За різними експертними оцінками у найближчому майбутньому попитом користуватимуться фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями і навичками.

Задовільнити нові виклики зможе компетентнісне навчання, яке спрямоване на роботу з інформацією та опанування учнями компетентностей, умінь і навичок, які допомагають їм бути успішними, конкурентними та цінними на ринку праці. Компетентне навчання — це динамічна комбінація знань, умінь і цінностей, яке лише в комплексі дає результат. У цьому випадку знання є не самоціллю, а засобом формування навичок. Важливо не лише засвоїти окремі знання й уміння, а й навчитись їх застосовувати як у типових так і нестандартних ситуаціях²⁴¹.

Мета компетентнісної освіти була сформульована у спільній заяві учасників конференції Європейської Ради ЄС в м. Болонья (19.06.1999 р.) під назвою «Європейський простір ВНЗ» і пропонує розглядати результати навчання як сукупність загальних і спеціальних компетенцій.

²⁴¹ "Компетентнісний підхід у навчанні: запитання та відповіді до вчителя." 2022, доступ отримано 15 лютого 2024, <https://nus.org.ua/questions/zo-take-kompetentnisnyi-pidhid-u-navchanni-vidpovidaye-derzhavna-sluzhba-yakosti-osvity>.

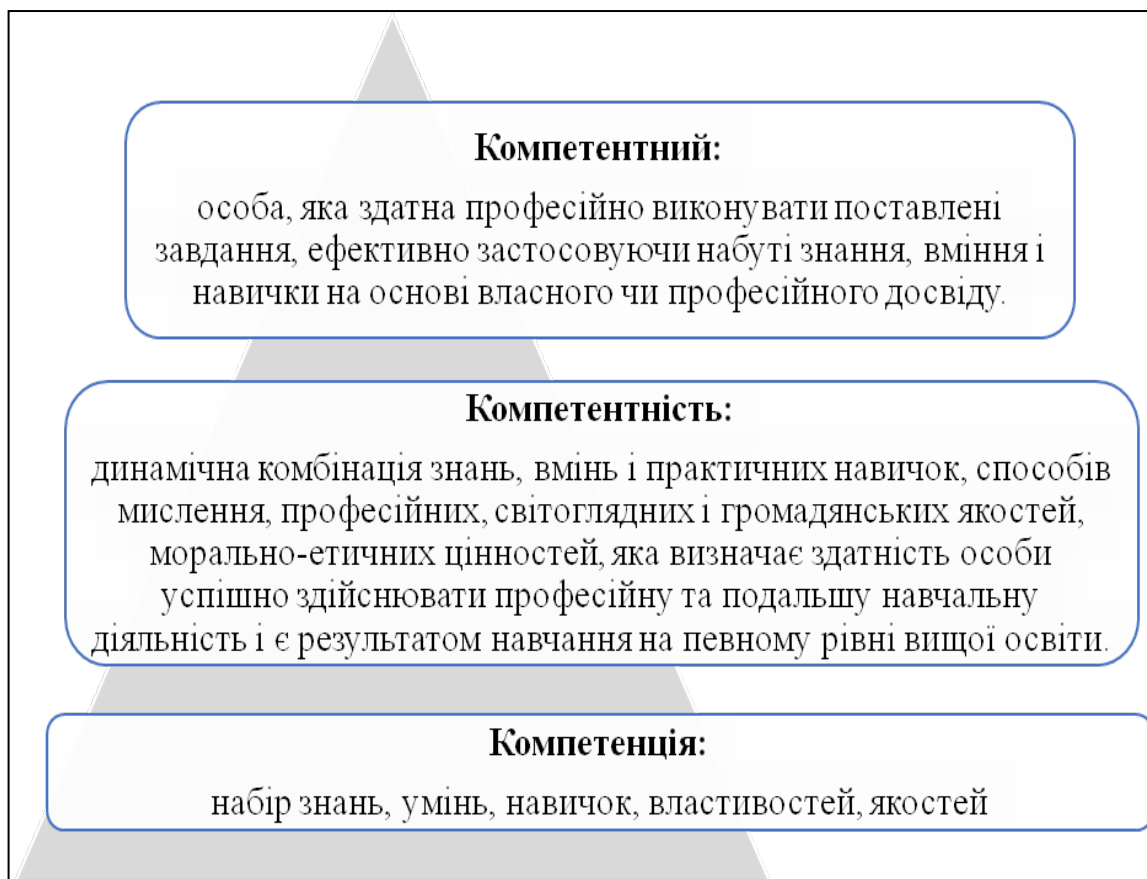

Рис. 1. Взаємозалежність термінів «компетенція», «компетентність», «компетентний»

Основні принципи компетентнісної освіти включають:

1. Орієнтованість на результат. Акцент робиться на досягненні конкретних навичок і здатностей, які можна використовувати у реальних ситуаціях.
2. Активне навчання. Студенти активно залучаються до процесу навчання, виконуючи завдання, досліджуючи тему та спілкуючись з іншими.
3. Інтеграція знань. Компетентнісна освіта прагне поєднувати теоретичні знання з практичними навичками і дозволяє застосовувати їх у реальних ситуаціях.
4. Розвиток критичного мислення. Стимулювання здатності студентів аналізувати і критично оцінювати інформацію, робити висновки та приймати обґрунтовані рішення.

5. Комунікативні навички. Освіта спрямована на розвиток навичок ефективного спілкування, які є важливим аспектом в сучасному суспільстві та робочому середовищі.

Ключовим елементом компетентнісної освіти є визначення ключових груп компетенцій, які, в свою чергу, впливають на формування навчального середовища, визначення змісту і цілей навчання, підбір відповідних методів, засобів, форм і технологій, прогнозування бажаного результату, тощо. В науково педагогічній літературі існує багато досліджень, пов'язаних з даною проблемою. Однак, не існує єдиного узгодженого визначення та переліку ключових компетентностей. Розглянемо деякі з них.

Н. Фостер²⁴² (Foster) пропонує об'єднати ключові компетенції у 6 груп:

1. Когнітивна (критичне мислення, пошуково-дослідна діяльність, творче мислення).

2. Міжособистісна (комунікація, колаборація).

3. Внутрішньо особистісна (наполегливість, гнучкість, пристосованість).

4. Метакогнітивна (самонавчання, метапізнання).

5. Громадська (міжкультурна комунікація).

6. Цифрова (цифрова та медіа грамотність).

О. Спірін²⁴³, аналізуючи Болонську декларацію та її цілі виокремлює дві групи компетентностей, які забезпечують отримання бажаного результату навчання, а саме:

Загальні компетентності: інструментальні (когнітивні здібності, методологічні здібності, технологічні вміння, лінгвістичні вміння, комунікативні компетенції), міжособистісні (вміння виражати почуття та відношення, критика та самокритика, вміння працювати в колективі тощо), системні (поєднання

²⁴² N. Foster, "21st Century Competencies: Challenges in Education and Assessment," *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*. Available at: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/3637901c-en/index.html?itemId=/content/component/3637901c-en>.

²⁴³ О. Спірін, "Цілі та завдання Болонського процесу," 2004, доступ отримано 15 лютого 2024, <https://studentam.net.ua/content/view/7739/97/>.

розуміння, відношення та знання, що дозволяє аналізувати складові системи та її цілісність, вміння планувати системні зміни, конструювати нові системи).

Спеціальні компетентності, які визначені на основі аналізу різних сфер професійної підготовки (ділове адміністрування, освіта, геологія, історія, математика, фізика, хімія, тощо) передбачають: 1) здатність продемонструвати відповідні знання основ предмет та історія; 2) здатність логічно та послідовно викладати набуті знання; 3) здатність розглядати нову інформацію в контексті та інтерпретувати її; 4) здатність демонструвати розуміння загальної структури предмета та зв'язків між його частинами; 5) здатність розуміти, застосовувати методи критичного аналізу та розвивати теорії; 6) здатність правильно застосовувати методи та прийоми цієї дисципліни; 7) здатність оцінювати якість дослідження в цій дисципліні; 8) здатність розуміти результати експериментальної перевірки наукових теорій; 9) поглиблене оволодіння предметними областями, тобто оволодіння новітніми методами та техніками (дослідження) для розуміння сучасних теорій та їх інтерпретацій; 10) критичний моніторинг та інтерпретація розвитку теорії та практика; 11) розуміти методи незалежного дослідження та вміти пояснювати його результати на високому рівні; 12) мати можливість зробити оригінальний внесок у дисципліну, беручи до уваги норми предметної області.

Європейський парламент і Рада Європейського Союзу 17 січня 2018 року схвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя. Вони визначили ключові компетентності як такі, що є необхідними для всіх людей і сприяють підвищенню особистого потенціалу і розвитку, розширенню можливостей працевлаштування, соціальній інтеграції та активному громадянстві²⁴⁴. Такі компетентності розвиваються в процесі

²⁴⁴ "Ключові компетентності для навчання протягом життя," Представництво ЄС в Україні, 2021, доступ отримано 18 лютого 2024, https://euroquiz.org.ua/data/blog_dwnl/JA0321508UKN_Key_Compетенces_2021_UKR_FINAL_web.pdf.

навчання протягом усього життя, починаючи з раннього дитинства шляхом формального, неформального та інформального навчання. Їх поділили на наступні групи:

1. Грамотність (literacy competence) — це здатність розрізняти, розуміти, висловлювати, створювати та інтерпретувати поняття, почуття, факти та думки усно та письмово, за допомогою візуальних, звукових та цифрових матеріалів у різних дисциплінах та контекстах. Вона включає вміння спілкуватися й ефективного налагоджувати контакти з іншими людьми у належний і творчий спосіб. Розвиток грамотності є фундаментом для подальшого навчання та лінгвістичної взаємодії. Залежно від контексту грамотність може формуватися рідною мовою, мовою навчання та/або офіційною мовою у країні або регіоні.

2. Багатомовна компетентність (languages competence), яка дозволяє людині ефективно та вміло спілкуватися за допомогою мови. Вона включає всі аспекти мовних навичок і знань. Володіння мовою не обмежується однією навичкою, а складається з кількох компонентів. Багатомовна компетентність базується на здатності розуміти, висловлювати та інтерпретувати поняття, факти, думки, почуття усно і письмово, а також вміння слухати, говорити, читати та писати у відповідних соціальних та культурних контекстах рідною мовою і іноземною.

3. Математична компетентність та компетентність в науках, технологіях та інженерії (mathematical competence and competence in science, technology and engineering). Математична компетентність дозволяє застосовувати логіко-математичне мислення для вирішення повсякденних проблем. Вона передбачає застосування логічного й просторового мислення, а також презентацій (формули, моделі, конструкції, графіки, діаграми). Компетенція в науці забезпечує використання необхідних знань і методології, які необхідні для пояснення проблем та формулювання висновків, які базуються на фактах. Компетенції в технології та інженерії — це здатність застосовувати знання та

методології з метою задоволення людських потреб. Тобто, компетентність в науках, технологіях та інженерії — це розуміння змін спричинених діяльністю людини.

4. Цифрова компетентність (digital competence) — це здатність ефективно використовувати інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) для розв'язання завдань, розвитку знань та взаємодії в цифровому середовищі. До її складу входить цифрова та інформаційна грамотність, комунікація й співпраця, створення цифрового контенту, кібербезпека, інтелектуальна власність.

5. Особиста, соціальна та навчальна компетентність (personal, social and learning competence) — це здатність усвідомлювати внутрішні стани, ефективно керувати часом та інформацією, конструктивно працювати з іншими людьми, залишатися стійкими й керувати власним навчанням та кар'єрою. Вона дозволяє долати труднощами, навчатися впродовж життя, підтримувати належний рівень фізичного й емоційного благополуччя, конструктивно вирішувати конфлікти.

6. Громадянська компетентність (civic competence), також відома як громадянська грамотність, — це здатність людини ефективно брати участь у громадському житті, розуміти свої права та обов'язки як громадянина та робити внесок у добробут своєї громади та суспільства в цілому. Громадянська компетентність передбачає поєднання знань, навичок, ставлень і поведінки, які дозволяють особам брати активну участь у демократичних процесах і сприяти функціонуванню громадянського суспільства. Вона заснована на розумінні фундаментальних уявлень про окремих людей, групи, організації, суспільство, економіку та культуру. Громадянська компетентність передбачає розуміння сталого розвитку, включаючи кліматичні та демографічні зміни на глобальному рівні, а також цілі, цінності, політичні й соціальні рухи. При цьому усвідомлення розмаїття та культурної самобутності різних суспільств і народів також є важливим.

7. Підприємницька компетентність (entrepreneurship competence). Це здатність реагувати на можливості та ідеї та перетворювати їх на цінність для інших. Підприємництво забезпечує планування та керування проектами культурної, соціальної та комерційної цінності. Вона формує такі базові навички як креативність, критичне мислення, вирішення проблем, ініціатива, наполегливість і здатність до співпраці.

8. Компетентність культурної обізнаності та самовираження (cultural awareness and expression competence) — повага і розуміння ідей різних культур, розуміння й вираження власних ідей, місця чи ролі в суспільстві у різних формах та контекстах²⁴⁵.

Беручи до уваги передовий досвід в галузі освіти та власні напрацювання, Міністерство освіти і науки України запропонувало новий закон України «Про освіту», в якому чітко окреслило основні групи ключових компетентностей, які затверджені на законодавчому рівні.

1. Вільне володіння державною мовою.
2. Спілкування рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами.
3. Математична компетентність.
4. Компетентність у галузі природничих наук, техніки і технологій.
5. Інноваційність.
6. Інформаційно-комунікаційна компетентність.
7. Навчання впродовж життя.
8. Фінансова грамотність.

²⁴⁵ О. Локшина, "Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року," *Український педагогічний журнал* 3 (2019), доступ отримано 18 лютого 2024, <https://lib.iitta.gov.ua/718031/1/3.pdf>.

9. Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробутом та здоровим способом життя.

10. Культурна компетентність.

11. Екологічна компетентність.

12. Інші компетентності, передбачені стандартом освіти²⁴⁶.

Проаналізувавши викладений матеріал, можна зробити висновок, що компетентнісна освіта спрямована на формування ключових (комунікація, фінансова грамотність, навчання впродовж, діджиталізація, інноваційність, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність, тощо) й предметних (інноваційна цілеспрямована діяльність, коли на основі базових кваліфікаційних знань, умінь, навичок та мотивованої самоосвіти і самовдосконалення можна забезпечити оптимальний варіант організації професійної діяльності і оптимальну результативність) компетентностей. Кожна з них є самостійною одиницею, однак їх розвиток відбувається в постійній взаємодії між собою.

На відміну від традиційного навчання, яке акцентує увагу на отриманні знань, умінь і навичок, компетентнісний підхід зміщує акценти з процесу накопичення інформації на формування та розвиток особи, яка здатна практично діяти й креативно використовувати набуті знання, вміння та навички на практиці.

Комунікативна компетентність є основною умовою ефективної комунікації. Концепція комунікативних навичок з'явилася у 1970-х роках та мала на меті розмежувати людські когнітивні (академічні) та базові навички міжособистісного спілкування. Ця концепція була відображена в різних мовних моделях (Д. Хаймса, Л. Ф. Бахмана, М. Канейла та ін). Вперше її запропонував американський

²⁴⁶ "Ключові новації в освіті: Новий закон України «Про освіту»,» *Міністерство освіти і науки України*, доступ отримано 10 лютого 2024, https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/BOOKLETTE_INFO-ZAKON-2018_PRESS.pdf

антропологічний лінгвіст Д. Хаймс (1972), який вважав, що ті, хто вивчає мову, повинні не лише набувати мовних навичок, але й правильно використовувати мову в сучасному суспільстві.

Поняття «комунікація» (від лат. *communicatio* — єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом лат. *communico* — роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від лат. *communis* — спільний) — це процес обміну інформацією (фактами, поглядами, емоціями, тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації. У широкому сенсі комунікація — це спілкування між індивідами за допомогою системи символів.

Використання мови забезпечує вербальну комунікацію, яка часто супроводжується невербальною (візуальним контактом, мімікою, мовою жестів, позою, тощо). До вербальної комунікації відносять:

1) контакт масок — офіційне спілкування, коли особливості співрозмовника не враховуються, а використовують загальноприйняті маски поведінки (ввічливості, вихованості, байдужості, співчуття тощо), які дозволяють приховати свої справжні почуття і ставлення до співрозмовника;

2) світську взаємодію, під час якої люди говорять не те, що думають, а те, що вони повинні говорити в даній ситуації;

3) формально-рольове спілкування, яке залежить від виконання соціальних ролей (наприклад викладач — студент, робітник — начальник, батько — вчитель тощо);

4) ділове спілкування — це процес цілеспрямованої комунікації, що сприяє обміну інформацією для досягнення визначеної мети і певного результату. При діловому спілкуванні враховують, також, особливості співрозмовника, його характер, інтереси, настрої з метою уникнення можливих розбіжностей та непорозумінь;

5) духовне міжособистісне спілкування, яке відображає глибокий, значущий інтерактивний процес між особами й спрямований на обмін духовними цінностями, ідеями та переживаннями²⁴⁷.

Будь-яка комунікація без вживання слів, розмов та письма вважається невербальною. Вона відбувається за допомогою знаків, символів, кольорів, жестів, мови тіла або міміки. Вона може бути використана як навмисно, так і не мимовільно. Невербальна комунікація допомагає зрозуміти думки і почуття співрозмовника. Наприклад, схрещенні руки або ноги можуть означати тривогу, гнів або нервовість; ноги на підлозі і руки біля тіла чи на столі, ймовірно, є проявом позитивних емоцій і відкритості.

Для ефективної комунікації необхідно дотримання деяких умов, а саме: наявність принаймні двох осіб: відправника — особи, яка генерує інформацію, що призначена для передачі; та одержувача — особи, для якої призначена інформація, що передається; наявність повідомлення (інформації) призначеної для передачі; наявність каналу комунікації, за допомогою якого передається інформація; наявність зворотного зв'язку: від одержувача до відправника. Таке повідомлення містить інформацію про ступінь сприйняття й зрозумілості отриманого повідомлення.

Показником сформованості певного рівня комунікації є комунікативна компетентність. Поняття «комунікативна компетентність» (з лат. *communico* – роблю загальним, зв'язую, спілкуюся і *competens* (*competentis*) – здатний) означає сукупність знань про норми і правила ведення природної комунікації — діалогу, суперечки, бесіди, переговорів тощо. Це спроможність особистості закріплювати, застосовувати та підтримувати знання мови в конкретному спілкуванні, способи взаємодії та необхідні контакти з оточуючими, а також певні знання, уміння та навички для роботи в групах які забезпечують ефективну

²⁴⁷ Wikipedia contributors. "Комунікація." Доступно за адресою: <https://uk.wikipedia.org>.

взаємодію, вміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим, приймати різні соціальні ролі²⁴⁸. Вона формується в умовах безпосередньої взаємодії і є набутиим явищем. Варто зазначити, що досвід спілкування можна отримати в результаті прямої комунікації й опосередковано, через ЗМІ та художні твори (кіно, драми, музику, літературу тощо).

Отже, комунікативна компетентність відноситься одночасно до знання мови та можливості її використання. Будучи компетентним в комунікації, особа може вибирати та застосовувати такі навички, які є доречними й ефективними у відповідному контексті. Як результат, комунікативну компетентність вважають ключем до процесу соціалізації особи.

Комунікативній компетентності характерні певні ознаки:

1. Мовленнєва вправність, яка забезпечує здатність та вміння точно та чітко висловлювати свої думки й ідеї, використовувати різні стилі та реєстри мовлення в залежності від контексту.

2. Слухацькі навички, які формують вміння уважно слухати і розуміти інших, ставити запитання і виявляти інтерес до думок інших людей.

3. Невербальна комунікація, що дозволяє ефективно використовувати міміку, жести, пози, зоровий контакт для підсилення інтонації та вираження емоцій.

4. Адаптація стилю комунікації до потреб і особливостей аудиторії, розуміння культурних та соціальних відмінностей в спілкуванні.

5. Вміння вирішувати конфлікти й використовувати навички медіації та переговорів.

6. Емпатія, яка дозволяє відчувати і розуміти почуття інших, враховує емоційний стан оточуючих у процесі комунікації.

²⁴⁸ І. Бех, "Особистісно-зорієнтоване виховання: навч.-метод. Посібник," (Київ: ІЗМН, 1998).

7. Критичне мислення. Здатність аналізувати інформацію, розрізняти факти від думок та висловлювати обґрунтовані думки.

8. Вміння використовувати технології комунікації, таких як електронна пошта, соціальні мережі, відеоконференції, тощо.

9. Спроможність до самокорекції. Готовність взяти на себе відповідальність за власні слова і дії, а також готовність до самовдосконалення у комунікативному процесі.

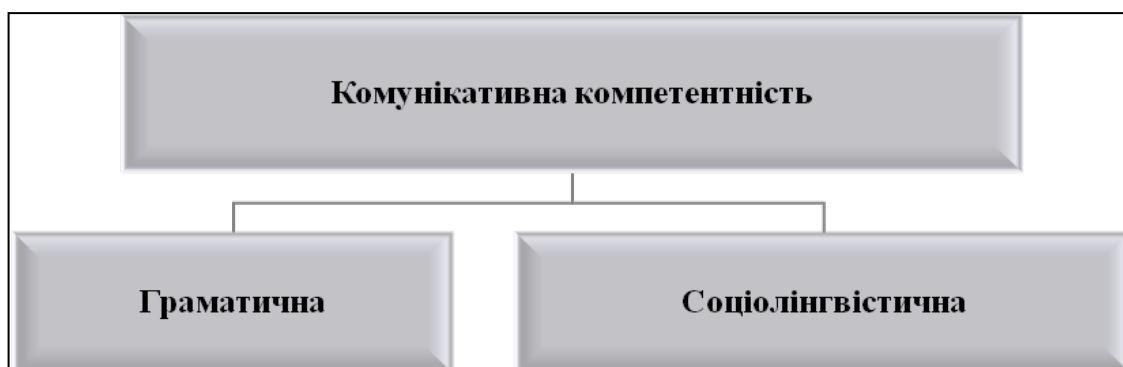
Дослідження комунікативної компетентності та структурних елементів її моделі розпочалось у другій половині ХХ ст. із наукових праць Н. Хомського, а згодом було продовжено у роботах інших науковців (Д. Хаймс, М. Кенейл, М. Свейн, Л. Бахман, М. Цельце-Мурсія, Мартінес Флор та ін.). Розглянемо деякі з них.

Модель Ноама Хомського (Chomsky Model). У 1957 році виходить друком його фундаментальна праця «Аспекти синтаксичних структур» («Aspects of the Theory of Syntax») як теорія генеративної граматики, в якій основною концепцією стало положення про породження мовних одиниць у структурі речення за допомогою трансформаційних правил. Н. Хомський стверджував, що людина народжується на світ уже володіючи певною ментальною структурою. У процесі розвитку діти переробляють лінгвістичну інформацію і відкривають для себе «універсальну граматику», яка акцентує увагу на внутрішніх структурах мови, а не на поверхневих спостереженнях. Хомський виступав за чітке розмежування компетентності (знання мови) і виконання (використання мови в реальних ситуаціях), яке опирається на твердження про різницю між мовою і мовленням за Ф. де Соссюр. Відповідно до статистичних даних, понад 60% лінгвістів включають аспекти теорії Хомського в свої дослідження, що підкреслює її актуальність та вплив: «Мова не є культурним артефактом, який ми вивчаємо так,

як ми вивчаємо годинник або те, як працює державний уряд. Замість цього вона є окремою частиною біологічного устрою нашого мозку»²⁴⁹.

Комунікативна модель Д. Хаймса (Dell Hymes' Model of Communicative Competence). У 1972 р. Хаймс (1972) ввів і визначив термін «комунікативна компетентність» як знання правил граматики, так і правил використання мови відповідно до визначеного контексту (Рис. 2).

Він зазначив, що лінгвістична теорія, з точки зору трансформаційної генеративної граматики, складається з двох частин: лінгвістичної компетентії (linguistic competence), знання структури мови, і лінгвістичної виконання (linguistic performance), застосування базових знань у реальних комунікативних ситуаціях. Хаймс вважав, що знання мови і соціокультурних правил є важливими для комунікації. Тому, на додаток до мовної компетентії, те, як люди комунікують між собою, значною мірою залежить від комунікативної компетентії. Ця нова позиція ознаменувала нову віху в лінгвістиці завдяки визнанню залежності компетентності від «наявних знань, так і здатності до використання»²⁵⁰

**Рис. 2. Модель комунікативної компетентності
(Хаймс, 1972)²⁵¹**

²⁴⁹ P. Main, "What was Chomsky's Theory?" (Structural Learning, 2023). Available at: <https://www.structural-learning.com/post/chomskys-theory>.

²⁵⁰ D. Hymes, "On Communicative Competence," 269–293.

²⁵¹ . Hymes, "On Communicative Competence," In Sociolinguistics, edited by J. B. Pride and J. Holmes. (Penguin Books, 1972): 269–293.

Він запропонував інтегрувати лінгвістичну теорію та теорією комунікації й культури і сформулював чотири базові рівні, на яких вона побудована:

- Чи (і до якої міри) щось формально можливо;
- Чи (і в якій мірі) є щось здійсненним через наявні засоби реалізації;
- Чи (і в якій мірі) є щось прийнятним у відношенні до контексті, в якому воно використовується та оцінюється;
- Чи (і в якій мірі) щось зроблено, фактично виконано, і що це передбачається.

Перший рівень передає ідею за допомогою наявних лінгвістичних знань. Другий рівень досліджує те, що мовець може створити за обмежений час. Метою третього рівня є дослідження того, як мова співвідноситься з контекстом в якому її використовують. На заключному рівні досліджується реальний аспект використання мови²⁵².

Комунікативна модель Канейла і Свейна (Canale and Swain's Model of Communicative Competence). Модель комунікативної компетентності, яку запропонували Канейл та Свейн (1980, 1983), спочатку складалася з трьох основних компонентів: граматичної (знання мовного коду, включаючи словниковий запас, правила правопису і вимови, словотворення і побудови речень), соціолінгвістичної (знання й використання соціокультурних правил для виконання комунікативних функцій) та стратегічної (використовувати комунікаційні стратегії для вирішення проблем у спілкуванні) компетентностей (Рис. 3).

²⁵² D. Hymes, "On Communicative Competence," 269–293.

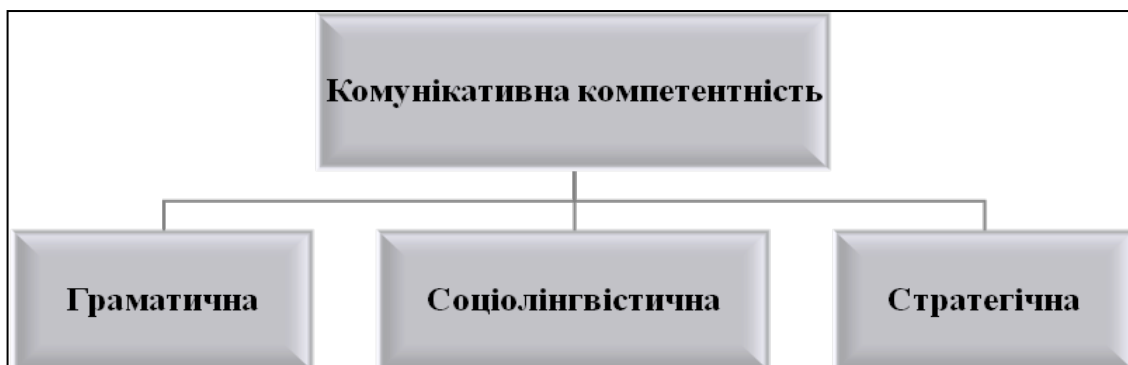

Рис. 3. Модель комунікативної компетентності

(Канейл і Свейн, 1980)²⁵³

Згодом, деякі складові соціолінгвістичної компетентності були перенесені в окремий блок — в четвертий компонент, який він назвав дискурсивною компетенцією, яка забезпечує узгодженість та зв'язність в усному чи письмовому тексті (Рис. 4).

Рис. 4. Модель комунікативної компетентності

(Канейл, 1983)²⁵⁴

²⁵³ M. Canale and M. Swain, "Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing," *Applied Linguistics* 1 (1980): 1-47.

²⁵⁴ M. Canale, "From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy." In *Language and Communication*, edited by Jack C. Richards and Richard W. Schmidt. (London: Longman, 1983): 2-14.

У наукових роботах Канейла і Свейна граматична компетенція перегукується з лінгвістично компетентністю Хомського. Саме тому, в деяких науковців терміни «лінгвістична компетенція» й «граматичної компетенції» є тотожними.

Комунікативна модель мовної здатності Бахмана (Bachman's Model, Communicative Language Ability, 1990). Структура моделі комунікативної мовної здатності Бахмана була розроблена у відповідь на заклики науковців поєднати теоретичну модель мовної підготовки з засобами і технологіями її оцінювання. Його модель об'єднує три основні компоненти: мовну компетентність (тобто предмети, пов'язані зі знаннями), стратегічну компетентність (тобто здатність застосовувати ці елементи в спілкуванні) і психофізіологічні фактори (тобто психічні процеси, що впливають на фактичне впровадження), які взаємодіють між собою (Рис. 5).

Рис. 5. Модель комунікативної компетентності (Бахман, 1990)²⁵⁵

²⁵⁵ L. Bachman, *Fundamental Considerations in Language Testing*. (New York: Oxford University Press, 1990).

У той час як граматична компетентність (лексика, морфологія, синтаксис, орфографія) і текстова компетентність (вміння поєднувати висловлювання для формування тексту відповідно до правил зв'язності та риторичної організації) належать до організаційної компетентності (переважно пов'язана з формою), іллокутивна компетенція (знання прагматичних конвенцій для виконання функцій мови) та соціолінгвістична компетенція (відображає сензитивність до діалектних і стильових відмінностей мов, аутентичне використання мови, розуміння культурних особливостей) є частинами прагматичної компетенції (здебільшого пов'язаної з функцією). Однак слід зазначити, що мовної компетенції недостатньо для того, щоб брати участь у комунікації, оскільки стратегічна компетенція охоплює певні лінгвістичні системи, які використовуються для оцінки, планування та виконання призначеної функції з урахуванням багатьох контекстуальних і психофізіологічних факторів. Отже, комунікативні здібності мовця є результатом взаємодії між знанням про те, «що» і «як».

Компетентність стратегічної поєднує три компоненти. Компонент оцінювання включає визначення інформації, необхідної для досягнення комунікативної мети контексту, визначення мовних компетенцій, забезпечення можливостей та знань співрозмовника та оцінку ступеня досягнення комунікативної мети. Компонент планування вибирає з мовної компетентності необхідні елементи та розробляє план для досягнення комунікативної мети. Компонент виконання реалізує план за допомогою психофізіологічних механізмів відповідно до контексту та комунікативної мети²⁵⁶.

Комунікативна модель Цельце-Мурсія, Дөрнея й Туреля (Celce-Murcia, Dörnyei and Thurrell's Communicative Model). Науковці розділили комунікативну

²⁵⁶ L. Bachman, *Fundamental Considerations in Language Testing*: 103

компетентність на мовну, соціокультурну, стратегічну, дискурсивну та дійову (Рис. 6).

Рис. 6. Комуникативна модель Цельце-Мурсія²⁵⁷

В її основу вони помістили дискурсивну компетентність, яка стосується вибору та послідовності лінгвістичних елементів (слів, структур, речень чи висловлювань) для досягнення єдиного усного чи письмового тексту. Відповідно до моделі, ця компетентність поміщена в положення, де лінгвістична, соціокультурна та компетентність дії формують дискурсивну компетенцію, яка, у свою чергу, також формує кожен із трьох компонентів.

Лінгвістична компетенція включає основні елементи спілкування, такі як моделі речень, морфологічні звороти, фонологічні та орфографічні системи, а також лексичні ресурси. Соціокультурна компетентність означає знання мовця про те, як висловлювати відповідні повідомлення в соціальному та культурному контексті спілкування, у якому вони створюються. Компетентність дії передбачає розуміння комунікативного наміру мовця шляхом виконання та інтерпретації наборів мовленнєвих дій. На ці чотири компоненти впливає остання, стратегічна

²⁵⁷ U. Cenitavci, 2011. "Intercultural Communicative Competence in English (Foreign) Language Teaching and Learning," (2011). Available at: http://proje.akdeniz.edu.tr/mcri/mjh/1-2/MJH-4-Ugur_Recep_Cetinavci-Intercultural_Communicative_Competence_in_English_Foreign_Language_Teaching_and_Learning.pdf

компетентність, яка пов'язана зі знанням комунікаційних стратегій і способів їх використання. Таким чином, ця модель забезпечує чітке уявлення про взаємозв'язок між усіма компонентами комунікативної моделі.

Отже, аналіз різних моделей комунікативної компетентності та їх складових дозволив нам провести паралелі і виокремити базові компетентності, які досі є актуальними: лінгвістичну, прагматичну, стратегічну, дискурсивну компетентності. До даного переліку пропонуємо долучити, також, міжкультурну комунікативну компетентність, як набула особливого значення в існуючих умовах інтеграції, посилення мобільності населення, утворенням нових релігійних та етнічних спільнот.

На думку М. Робатджазі²⁵⁸ (Robotjazi), комунікативне вивчення мови ігнорує деякі важливі факти, а саме: комунікацію розуміють як взаємодію мови з її лінгвістичною усвідомленістю, ігноруючи про цьому багатомірну культурну свідомість. Оскільки будь-яка зустріч з Іншим - навіть національним, расовим чи етнічним — завжди відчувається як виклик існуючим віруванням, цінностями та поведінкою людей²⁵⁹, було визнано, що цей виклик може мати двоїстий ефект, призводячи або до конфронтуючих відносин з Іншим, де Сам та Інший відчуються як невідповідні; або до відносин прийняття, де Сам та Інший намагаються взаємодіяти на культурній платформі, що є задовільною для всіх сторін. Згодом ці ідеї породили поняття **міжкультурної комунікативної компетентності**, визначенням якої є знання, мотивація та вміння ефективно та відповідно взаємодіяти з представниками різних культур і яка тісно переплітається з комунікативною компетентністю.

З другої половини 20-го століття виникли різні моделі міжкультурної комунікативної компетентності, які доповнюють та розширюють одна одну.

²⁵⁸ M. Robotjazi, M. A. (2008). "Language education: Intercultural communicative competence and curriculum," *Glossa* 3(2) (2008): 245-265.

²⁵⁹ L. Skopinskaja, (2009). "Assessing intercultural communicative competence: test construction issues," *Synergies Pays Riverains de la Baltique* 6 (2009): 135-144.

Міжкультурна компетентність або міжкультурна комунікативна компетентність зазвичай включає ставлення, навички та знання, необхідні для відповідної комунікації під час взаємодії через відмінності. До її структури відносять когнітивні (культурно-специфічні знання, які є основою для адекватного тлумачення комунікативної поведінки представників різних культур), афективні (емпатія та толерантність) та поведінкові елементи (стратегії, які застосовуються в ситуаціях міжкультурних контактів).

Міжкультурна компетентність є ширшим поняттям, в якому міжкультурна комунікативна компетентність є його складовою, яка зосереджена лише на спілкуванні між людьми з різним мовним походженням і виступає інструментом для розробки й ідентифікації міжкультурної компетентності. Під час комунікації кожна людина інтерпретує реальність через власне сприйняття, світогляд й культуру. У цьому контексті міжкультурна комунікативна компетентність може розглядатись як результат інтегрованого функціонування мовної й комунікативної компетентностей в контексті взаємодії з різними культурами в якому:

1. Мовна компетентність — це володіння мовою, її граматиною, лексикою та фонетикою. У міжкультурному контексті мовна компетентність дозволяє людині висловлювати свої думки, розуміти інших, ефективно спілкуватися на різних мовах й культурах. Мовна компетентність дозволяє особі виражати свої думки, ідеї та почуття чітко і логічно. Знання мови включає не лише розуміння буквального значення слів, але і сприйняття культурних нюансів, ідіом, жаргонів та інших аспектів, які формують мовлення. Здатність використовувати правильні вирази, стилі та тон мови у відповідному контексті допомагає уникати непорозумінь та створює основу для ефективної комунікації.

2. Комунікативна компетентність є важливою як у професійному, так і в особистому житті. Ця навичка дозволяє ефективно взаємодіяти з іншими, сприяє розвитку взаєморозуміння та допомагає розвинути міжособистісні відносини.

Комунікативна компетентність включає в себе здатність висловлювати думки, слухати, розуміти контекст та використовувати невербальні засоби спілкування з урахування контексту, в якому вона відбувається. Це включає розуміння соціальних, культурних та ситуаційних особливостей, які можуть впливати на сприйняття інформації.

3. Міжкультурна комунікативна компетентність вдало поєднує характеристики мовної й комунікативної компетентностей. Вона забезпечує здатність адаптувати своє спілкування до особливостей різних культур, враховуючи при цьому різноманіття культурного середовища.

Міжкультурна комунікативна компетентність і вивчення іноземної мови мають тісний взаємозв'язок і взаємовплив, особливо в сучасному світі, де міжнародна співпраця стає невід'ємною частиною життя. На це існує декілька причин: 1). Культурна контекстуалізація. Вивчення іноземної мови не обмежується лише граматикою та лексикою. Воно також включає розуміння культурного контексту, в якому використовується ця мова. Міжкультурна комунікація створює співрозмовникам реальні ситуації взаємодії, допомагаючи їм освоювати культурні аспекти мови. 2). Розвиток мовленнєвих навичок. Вивчення іноземної мови забезпечує розвиток навичок читання, письма, аудіювання та усного мовлення. Міжкультурна комунікація, з свого боку, надає можливість використовувати ці навички у реальних культурних контекстах, допомагаючи використовувати мову практично. 3). Розширення світогляду, ознайомлюючи її з різноманітністю культур та способів життя. Це робить вивчення іноземної мови більш контекстуалізованим та збагаченим культурним змістом. 4). Підвищення міжкультурної свідомості. Вивчення іноземної мови включає в себе розуміння не лише мовної структури, але і менталітету, цінностей, традицій та норм взаємодії. Міжкультурна комунікація допомагає розвивати міжкультурну свідомість і вивчати, як адаптуватися до різних культурних середовищ.

Лінгвістична компетентність розглядає мову носія як синтаксичні, лексичні, морфологічні та фонологічні особливості, які дозволяють продукувати граматично правильні слова і речення. Вона створює лінгвістичну основу для правил використання мови, які забезпечують точність її сприйняття та відтворення, а також дозволяє спікеру як створювати змістовне спілкування, так і розуміти й сприймати мову на слух. Лінгвістична компетентність функціонує належним чином лише в ідеалізованих умовах, які теоретично усунуть будь-які перешкоди, такі як пам'ять, відволікання, емоції та інші фактори, і змусять навіть красномовного носія мови робити або не помічати граматичні помилки. Дане твердження тісно пов'язане з концепцією генеративної граматики, яка стверджує, що всі носії мови несвідомо розуміють правила, які керують мовою.

Сучасні мовознавці розуміють лінгвістичну компетентність як внутрішню систему правил навчання, яку людина використовує в особистому мовленні та мисленні. Знання мови розглядає мовні здібності як соціальне явище та систему символів; використання мови відповідно до загальноприйнятих літературних норм; збільшення словникового запасу; вміння аналізувати мови з фонетичної, лексичної, фразеологічної, морфологічної, стилістичної, тощо сторони. Зокрема, вчені виділяють чотири складові лінгвістичної компетентності: знання мовних одиниць та правил їх поєднання; правила утворення граматичних форм і структур; обсяг і точність володіння мовними компонентами; здатність будувати речення за допомогою сформованих мовних навичок.

Прагматична компетентність — це здатність ефективно використовувати мову відповідно до контексту. Ця компетентність включає в себе розуміння культурних, соціальних та прагматичних аспектів мовлення, а саме: вживання мовленнєвих засобів в контексті (вміння вибирати вирази, тон та стиль мовлення, які будуть найефективнішими та прийнятними в певному оточенні), адаптація до аудиторії (здатність користуватися відповідним стилем мовлення при спілкуванні з колегами, дітьми чи оточуючими), уміння визначати та

інтерпретувати імпліцитні сигнали (здатність розрізняти імпліцитні (неявні) повідомлення та відповідати на них відповідним чином), застосування комунікативних стратегій (використання різних комунікативних стратегій, таких як вживання жестів, міміки, переформулювання та інші, для досягнення максимального зрозуміння та ефективності комунікації), розуміння та використання невербальних елементів (врахування невербальних сигналів, таких як жести, міміка, тон голосу, тощо для підтримки або для корегування повідомлення).

Стратегічна компетентність — це знання правил комунікації, стратегій та їх використання. Вона розглядається як один з фундаментальних компонентів комунікативних мовних навичок та охоплює всі аспекти планування та виконання комунікативних завдань. Стратегічна компетентність є не лише складовою комунікації, але й виступає більш загальною когнітивною здатністю (розуміння, пізнання, вивчення, усвідомлення, сприйняття і осмислення інформації).

Стратегічна компетенція підкреслює важливість компенсації лінгвістичних недоліків у мові. Вона активується, коли спікер хоче передати повідомлення, але його мовні ресурси не дозволяють успішно висловитись. У цьому випадку поєднання вербальних і невербальних комунікативних стратегій дозволяє заповнити такі прогалини під час спілкування.

Дискурсивна компетентність вважається важливим компонентом комунікативної компетентності. Базовими категоріями дискурсивної компетентності є когерентність (cohesion) та злагодженість (coherence). Когерентність — це поєднання слів у речення, а злагодженість — поєднання речень у текст. Злагодженість забезпечує граматичну, стилістичну, логічну і семантичну єдність усього тексту.

У лінгвістиці дискурсивна компетентність охоплює знання та навички, необхідні для управління мовними особливостями та їхніми семантичними функціями для побудови пов'язаного та зв'язного дискурсу в конкретному

мовному контексті. Вона дозволяє ефективно і з критичним ставленням працювати з соціокультурними, прагматичними та текстовими знаннями, концепціями та навичками під час створення та інтерпретації кожного конкретного жанру дискурсу, до якого воно належить. Таким чином, дискурсивна компетентність — це багатовимірна навичка, яка демонструє:

— соціокультурний вимір, найбільш всеохоплюючий, який передбачає здатність критично розпізнавати цілі та завдання дискурсу, а також соціальну та культурну складову;

— прагматичний вимір, який включає здатність пов'язувати дискурс з його учасниками, їхніми намірами, місцем і часом;

— текстовий вимір охоплює структуру і мовні компоненти (граматика та лексика) дискурсу, які виконують соціальну, культурну та прагматичну функції.

Таким чином, дискурсивна компетентність виходить за межі граматичних і лексичних знань. Вона дозволяє використовувати мову в різних соціальних ролях та адаптувати стиль комунікації до потрібного контексту.

Отже, в науково-педагогічній літературі поняття «компетенція», «компетентність» та «компетентний» використовуються для опису набору знань, вмінь, навичок, а також особистісних якостей, які дозволяють ефективно виконувати конкретні завдання та функції.

Компетенція визначається як інтегрований підхід до знань, вмінь та особистісних якостей, необхідних для виконання конкретних завдань або функцій. Вона охоплює не лише теоретичні аспекти, але і практичні навички та вміння застосовувати знання в різних ситуаціях.

Компетентність є результатом розвинутої компетентності й описує здатність ефективно застосовувати набуті знання та вміння у конкретному контексті або сфері діяльності.

Компетентний це особа, яка володіє необхідним набором компетенцій та може успішно виконувати визначені завдання чи функції, використовувати набуті знання та навички у практичних ситуаціях.

У науково-педагогічному контексті ці терміни використовуються для визначення повного спектру кваліфікаційних, когнітивних та особистісних характеристик, які необхідні для ефективного функціонування в різних сферах діяльності. Це поділяється на загальний теоретичний базис (компетенція), конкретну здатність використовувати цей базис у практичних ситуаціях (компетентність) та визначену особу, яка володіє цими якостями (компетентний).

Сучасна компетентнісна освіта спрямована на розвиток широкого спектру ключових компетенцій. З огляду на динаміку ринку праці та вимоги до сучасного фахівця, можна визначити її основні переваги:

– Інтеграція навчання та практики. Компетентнісна освіта акцентує на необхідності взаємодії теоретичного навчання з практичним застосуванням знань. Сучасний фахівець повинен вміти використовувати свої компетенції у реальних ситуаціях.

– Розвиток м'яких навичок (soft skills). Ключові компетенції сучасного фахівця включають м'які навички, такі як комунікація, критичне мислення, творчість та робота в команді. Ці навички визнаються як важливі для ефективного функціонування у різних сферах життя.

– Акцент на самостійності та саморозвитку. Компетентнісна освіта сприяє формуванню у навичок самоосвіти та вміння адаптуватися до змін у світі.

– Міждисциплінарний підхід. Сучасний фахівець повинен мати розуміння різних галузей та здатність об'єднувати знання з різних областей для вирішення складних завдань.

– Глобальна орієнтованість. Компетентнісна освіта дозволяє розуміти міжкультурні аспекти та працювати в різноманітних культурних та соціальних середовищах.

Моделі комунікативної компетентності в науково-педагогічній літературі можуть варіюватися, проте у них є спільні риси: 1) інтегративний підхід. Більшість моделей комунікативної компетентності враховують інтегрований підхід, включаючи мовленнєві, соціокультурні, стратегічні та когнітивні аспекти. Комунікативна компетентність розглядається як комплексна сукупність якостей, які дозволяють ефективно взаємодіяти та спілкуватися в різних ситуаціях; 2) адаптивність до контекста. Моделі враховують адаптивність комунікативної компетентності до різних контекстів, включаючи міжкультурні, професійні та особисті обставини; конкретного оточення та аудиторії; 3) взаємодія компонентів. Комунікативні моделі наголошують на взаємодії різних компонентів комунікативної компетентності, таких як мовленнєві навички, культурна чутливість та стратегічне мислення.

Таким чином, моделі комунікативної компетентності визнають її комплексний та динамічний характер, а також важливість адаптації до різних ситуацій і контекстів. Такий підхід є ключовим для врахування сучасних вимог до комунікативної підготовки в інформаційному та глобалізованому суспільстві.

Література

Бех, І. *Особистісно-зорієнтоване виховання*: навч.-метод. посібник. Київ: ІЗМН, 1998.

Вергун, Л. *Англо-український словник освітньої лексики*. Тернопіль: Підручники і посібники, 2002.

Ключові компетентності для навчання протягом життя : веб-сайт. URL: https://euroquiz.org.ua/data/blog_dwnl/JA0321508UKN_Key_Compences_2021_UKR_FINAL_web.pdf (дата звернення: 18.02.2024).

Ключові новації в освіті: Новий закон України «Про освіту» : веб-сайт. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/BOOKLETTE_INF_O-ZAKON-2018_PRESS.pdf (дата звернення: 10.02.2024).

Компетентнісний підхід у навчанні: запитання та відповіді до вчителя : веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/questions/zo-take-kompetentnisnyi-pidhid-u-navchanni-vidpovidaye-derzhavna-sluzhba-yakosti-osvity> (дата звернення: 15.02.2024).

Комунікація : веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 12.10.2017).

Локшина, О. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718031/1/3.pdf>.

Спірін, О. Цілі та завдання Болонського процесу. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/7739/97/> (дата звернення: 15.02.2024).

Arifin, M. Competence, Competency, and Competencies: A Misunderstanding in Theory and Practice for Future Reference. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2021. No. 9. Pp. 755–764. URL: <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v11-i9/11064>

Armstrong, M., Taylor, S. *Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice*: 13th ed. London: Kogan Page., 2014.

Ashburn, E. Three Crucial Issues Concerning the Preparation of Teachers for our Classrooms: definition, development, and determination of competence. *ERIC Publications*. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED281912>

Burke, J. *Competency Based Education and Training*. New York: The Falmer Press, Taylor and Francis Inc., 1995.

Hymes, D. *On Communicative Competence*. In *Sociolinguistics*, edited by J. B. Pride and J. Holmes. Penguin Books, 1972. Pp. 269–293.

Foster, N. 21st Century Competencies: Challenges in Education and Assessment. *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/3637901c-en/index.html?itemId=/content/component/3637901c-en>.

Hogg, B. European Managerial Competencies. *European Business Review*. 1993. no. 2. V.93. Pp.21–26.

Bachman, L., *Fundamental Considerations in Language Testing*. New York: Oxford University Press, 1990.

Canale, M., Swain, M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*. 1980. No.1. Pp. 1-47.

Canale, M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy. In *Language and Communication*, edited by Jack C. Richards and Richard W. Schmidt. London: Longman, 1983. Pp. 2-14.

Main, P. What was Chomsky's Theory? *Structural Learning*. 2023. URL: <https://www.structural-learning.com/post/chomskys-theory>.

Raven, J., Stephenson, J. *Competence in the Learning Society*. Peter Lang Inc., International Academic Publishers, 2001.

Robotjazi, M. A. Language education: Intercultural communicative competence and curriculum, *Glossa* 3(2), 2008. Pp. 245-265.

Sanghi, S. *The Handbook of Competency Mapping*. Sage Publications Inc., 2007.

Short, E. The Concept of Competence: Its Use and Misuse in Education, *Journal of Teacher Education*. 1985. Pp. 2–6.

Skopinskaja, L. Assessing intercultural communicative competence: test construction issues. *Synergies Pays Riverains de la Baltique*. 2009. No.6. Pp. 135-144.

Spencer, L., Spencer, S. M. *Competence at Work: Models for Superior Performance*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 2008.

Summers, D. *Longman Dictionary of Contemporary English*. Person Education Limited, 2003.

Wang, Shu-Yi. "Identification of the Significant Competencies in Graphic Design." PhD diss. University of Missouri-Columbia, 2006.

Woodruffe, C. Competent By Any Other Name. *Personnel Management*. 1991. No.9. Pp. 30-33.